

Zavodljivost „prljavog novca“

Kad zavlada nemoralno ponašanje, slobodno tržište rada, roba i ideja za većinu ljudi postaje glavni izvor »neslobode«. Na njemu se sve može kupiti i prodati, bila to pozicija, vlast, posao, ljubav, moć, položaj, pravda, zdravlje, mladost, sportski rezultat ili sudska presuda. Imaš li dovoljno novaca, možeš se izvući iz svake nevolje. Sve je postalo predmet trgovine pa sveprisutna korupcija najbolje pokazuje što se događa kad se izgubi dostojanstvo, a zavlada primitivna potrošnja i njeno veličanstvo, novac. U takvom okruženju postaje normalno da najbolji pjevač, sportaš ili glumac zarađuje stotinu puta više od najboljeg odgajatelja, učitelja, liječnika ili znanstvenika, jer takav je odnos »ponude« i »potražnje«. Čini se da smo postali žrtve dvojnog morala: navikli smo vjerovati slatkim snovima, a živjeti u gorkoj realnosti. Stalno propovijedamo raj, a prakticiramo pakao. Nije li, na primjer, čudno je da stvari kojima se divimo kod ljudi, a to su dobrota, velikodušnost, otvorenost, poštenje, razumijevanje za druge i osjećajnost uglavnom dovode do neuspjeha u poslovnom svijetu. Istodobno, osobine koje kolektivno preziremo poput grubosti, agresivnosti, zavisti, pohlepe, egoizma, strasti posjedovanja i sklonosti osobnom interesu uglavnom dovode do uspjeha. Dakle, divimo se kvaliteti prve skupine osoba, a zaljubljeni smo u rezultate druge skupine.

Tržište i demokracija pretpostavljaju moralnost svih ljudi, ali sustav teško kontrolira »zločeste«. Politika koja bi to trebala raditi, često je u sprezi s tim zločestima, otvoreno ili suptilno promičući njihove interese. Naime, bez financijske podrške koja nerijetko dolazi od najprljavijeg novca, teško je dobiti „demokratske“ izbore. Većina ljudi osjeća da su

moralne vrijednosti nestale pa ne čudi rastuća potreba za »duhovnim vođama«, od **Pape i Sai Babe** do **Dalaj Lame**. Što je ostalo od starog dobrog *fair-playa*, solidarnosti, brige za slabe, skromnosti, poštenja i časti? Kako staromodno zvuči **Shakespeare** kad kaže „izgubim li čast, izgubio sam samog sebe“. Gubimo li sve više sami sebe, a da to niti ne primjećujemo? Ja vjerujem da je izvor kriza zapravo raspad *kapitalizma i demokracije* u doba općeg moralnog rasula.

Iako se razvijeni svijet kune u demokraciju, svakodnevno raste nezadovoljstvo birokratiziranim i korumpiranim političkim elitama. Jesmo li svjedoci globalne krize demokratskih institucija? Možemo li vjerovati onima koji tvrde da je demokratski sustav u načelu savršen, problem je u njegovoj primjeni? Je li neki sustav dobar, ako daje loše rezultate? Demokracija oko nas sve više liči na parodiju, puna je populizma i ispraznih riječi kojima se stvaraju emocije. Kad nema rješenja, politika se baca na traženje krivaca. Radikalna ljevica ih vidi u vlasnicima kapitala, bankama i njihovim upravljačima. Radikalna desnica za sve optužuje imigrante i ranjive etničke skupine. Čak i umjerene političke stranke pokušavaju jačati pozicije izazivajući svađu sindikata i poslodavaca, ili podupirući sukob državnog i privatnog sektora. Jedni za krizu optužuju državnu upra-

vu, jer je spora i korumpirana, ili javna poduzeća, jer su neefikasni monopolisti. Drugi za probleme okrivljuju pohlepu financijskih institucija i neodgovorne korporacije. Treći su ljuti na previsoku javnu i privatnu potrošnju, a četvrti na premalo trošenja. A nitko ne nudi rješenja! Intelektualne elite samo su u jednom suglasne. Najodgovorniji je neuki puk koji ne zna izabrati. Tko im je kriv, imaju vlast za koju su glasali. Kako bi ironično rekao **George Bernard Shaw**, „demokracija garantira jedino to da se nama neće vladati bolje nego što zaslužujemo.“ Ili, još drastičnije, demokracija je kad mnoštvo nesposobnih izabere nekolicinu korumpiranih.

Bože, sačuvaj nas promjena!

Ta ista demokracija počiva na premisi da je većina uvijek u pravu. Međutim, iskustvo nas uči da su sve progresivne promjene u ljudskoj povijesti inicirale manjine. Postojeće navike, ideje i vrijednosti prvo propituju pripadnici bolje obrazovane, informirane i osviještene manjine, odnosno članovi intelektualne elite. Oni smišljaju ideje, stvaraju inovacije i prvi su advokati potrebnih promjena. Neko im se vrijeme konzervativna većina opire, pokušavajući zadržati postojeće stanje i sustav vrijednosti. S vremenom ta većina ipak podlegne argumentima manjine ili naprosto izgubi sposobnost daljeg opiranja promjenama.

Jesmo li svjedoci takvog povijesnog trenutka u kojem raste uvjerenje da stare boce ne mogu u sebi dobro čuvati novo vino? Kako prepoznati da je nekoj paradigmi istekao rok trajanja? Dan za danom dobivamo manje ili jače signale koji ukazuju na to da je promjena nezaustavljiva. Postepeno raste broj bijesnih pojedinaca koji pružaju otpor, zatim slijede masovna nezadovoljstva, nemiri, štrajkovi i ulični sukobi. Napetost raste i pretvara se u udare, opće proteste, valove izbjeglica, promjene režima, rušenje vladajućih struktura... Uh, reći ćete, nadajmo se da se ništa takvo neće dogoditi. Bože sačuvaj!

Možda je ipak bolje vjerovati da drastična promjena nije nužna. Vrag kojeg poznamo uvijek je bolji od vraga kojeg ne poznajemo. Nije li pametnije raditi sitne reforme, udahnuti novi život starij idejama i koncepcijama koliko god nam se činilo da nisu dobre?

Bojim se da je njihov potencijal potrošen. Kriza koja sada traje već cijelo desetljeće, jača svijest da vraćanje na staro više nije moguće. Čini se da nailazi suton kapitalizma kakvog smo poznavali. Kad se zatresu veliki poput SAD i Kine, sve će se ostalo početi rušiti. Vjerojatni su nemiri i promjene političkih režima i vlada. Klasični pojmovi poput „ljevice“ i „desnice“, „kapitalizma“ i „socijalizma“, postaju besmisleni, ideologije su se ispremijale i od ideja ne vide ljude. Treba nam sustav koji istinski u središte stavlja održivi rast, pravednost, poštenje, kvalitetu života i brigu za čovjeka. Borba za opstanak sadašnjeg kapitalizma treba postati šansa da se traže novi, bolji gospodarski i politički obrasci ponašanja. To je bitni zadatak svakog šefa, velikog i malog, poslovnog ili političkog.

Nemojmo proklinjati mrak ako možemo, svatko na svojem mjestu, zapaliti barem malu svijeću.

